



TÜRKİYE’DE FİNANSAL SERBESTLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Burcu KILINÇ SAVRUL

Dr. ,Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İ.İ.B.Fakültesi, İktisat Bölümü

Halil ÖZEKİCİOĞLU

Dr. ,Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, e-posta: hozekicioglu@yahoo.com

Hasan Alp ÖZEL

Dr. ,Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İ.İ.B.Fakültesi, İktisat Bölümü

ÖZET: Finansal serbestleşme ile finans piyasalarını ayıran sınırlar yok olmakta, ulusal ekonomi uluslararası sermaye akımlarına açılmaktadır. Türkiye’de 1980’den önce çeşitli vesilelerle yabancı sermayenin önemi vurgulanmışsa da, uygulanan politikaların yabancı sermaye önünde önemli engeller oluşturduğu görülmektedir. Türkiye 1980’de önemli bir ekonomi politikası değişikliği yaşanmıştır. 1980’den itibaren ticari serbestleşme politikaları uygulayan Türkiye’de, 1980-1989 döneminde reel sektör öncelikli, ihracatı arttırmaya yönelik politikalara öncelik verilmiştir. Bu kapsamda 1980’den itibaren finansal baskı politikalarının da çeşitli dönemlerde yapılan düzenlemelerle gevşetildiği görülmektedir. 11 Ağustos 1989’da çıkarılan 32 Sayılı Kararname ile finansal baskı ve finansal engellemelere yönelik uygulamalar terk edilerek finansal serbestleşme sağlanmıştır. Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinde finansal serbestleşmeye yönelik politikalar tarihsel süreç içerisinde ele alınmış, uygulanan finansal serbestleşme politikalarının makroekonomik değişkenlere etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Finansal Serbestleşme, Türkiye Ekonomisi

227

HISTORICAL DEVELOPMENT OF FINANCIAL LIBERALIZATION IN TURKEY

ABSTRACT: The boundaries that separate financial markets disappear along with financial liberalization and the national economy opens to international capital flows. Although the importance of foreign capital was highlighted in Turkey on several occasions before 1980, it is seen that the policies implemented were the major obstacles for foreign investment. In 1980, Turkey has experienced a significant change in economic policy. Priority is given to policies aimed at private sector and prioritizing increasing exports during 1980-1989 in Turkey which implemented trade liberalization policies since 1980. In this context, it is seen that financial repression policies has been relaxed with the arrangements made at various times since 1980. The applications directed to financial repression and a financial obstacle was abandoned by Decree No. 32 issued on August 11th 1989 and financial liberalization has been obtained. In this study, the financial liberalization policies in Turkish economy have been discussed in the historical process and the effect of financial liberalization policies on macroeconomic variables has been investigated.

Keywords: Globalization, Financial Liberalization, Turkish Economy.

GİRİŞ

Finansal serbestleşme, günümüzde sıklıkla kullanılan ekonomik küreselleşme kavramının önemli bir temelini oluşturmaktadır. Finansal serbestleşme ile birlikte finans piyasalarını ayıran sınırlar ortadan kalkmaktadır. Finansal serbestleşmenin temelinde tasarrufların verimliliğinin düşük olduğu yerden, yüksek olduğu yere yönelerek ekonomik büyümeyi desteklemesi görüşü bulunmaktadır.

Türkiye ekonomisinde, özellikle kuruluş yıllarında yabancı sermayeye karşı kuşkucu yaklaşılırsa da, yabancı sermayenin Türk sermayesinin yetersiz kaldığı alanlar için kullanılması gereğine dikkat çekilmiştir. Dünya Ekonomik Buhranı’nın ve II. Dünya Savaşı’nın etkisiyle Türkiye’de, diğer ülkeler gibi korumacı ekonomi politikalarına yönelmiş, yabancı sermayeye ilişkin sıkı demetimler uygulanmıştır. 1980’den önce doğrudan yabancı sermaye



yatırımlarını özendirecek çeşitli düzenlemeler yapılmışsa da bu dönemde finansal serbestleşmeye yönelik adımlar atılmamıştır. 1980’den itibaren uygulanan ticari serbestleşme politikaları paralelinde finansal baskı politikaları bir miktar azaltılmıştır. 1980’den itibaren yabancı sermayeye yönelik çeşitli kanunların çıkarılmasının yanında, kurumsal alt yapının oluşturulmasına yönelik çeşitli adımlarında atıldığı görülmektedir. 1989’da ise finansal kısıtlamalar kaldırılarak, Türkiye ekonomisi uluslararası ekonomiye uyum sağlama yönünde önemli bir adım atmıştır.

FİNANSAL SERBESTLEŞMENİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

Finansal serbestleşmeyi, sermaye hesabının serbestleştirilmesi, mali baskı politikalarının ve yabancı yatırımcılara yönelik sınırlamaların kaldırılması olarak tanımlamak mümkündür (Galindo vd, 2002: 2). Faiz oranına, piyasada oluşan denge faiz oranının altında bir tavan belirlenmesi mali baskı olarak tanımlanmaktadır. Baskı altında tutulan faiz oranlarının değişen ekonomik koşullara ayak uyduramaması yeni finansal araçların gelişmesi ve finansal kaynak birikimini olumsuz yönde etkilemektedir (Eser, 1993: 85). Sermaye kontrolü, sermaye hareketlerini sınırlamak veya yönlendirmek olarak ortaya çıkan politikalarından oluşmaktadır. Bu kontroller, vergiler, fiyat ya da miktar kontrolleri olabileceği gibi sermayenin uluslararası dolaşımına ilişkin yasakları da kapsamaktadır (Neely, 1999: 15).

Finansal serbestleşme ile birlikte finans alanındaki sınırlamalar kalkmakta, bu sayede ulusal ekonomi uluslararası sermaye akımlarına açılmaktadır (Duman, 2004: 41). Finansal serbestleşme sayesinde uluslararası sermaye verimliliğinin düşük olduğu bölgeden kolaylıkla verimliliğinin yüksek olduğu bölgeye geçebilmektedir. Bu durum ise ortalama verimliliğinin artmasına sebep olmaktadır. Finansal serbestleşmeyi savunan görüşlere göre bu sayede, dünya refahında bir artış sağlanmaktadır (Seyidoğlu, 2003: 143).

Teoride, finansal serbestleşme, ekonomik büyümeye yardımcı olmaktadır (Prasad vd. 2003: 9). Finansal serbestleşmenin temel amacı kaynak dağılımındaki etkinliğin artırılması ve ekonomik büyümenin sağlanmasıdır (Binay ve Kunter, 1998: 1).

Finansal serbestleşme ile sermaye darboğazındaki ülkelere, tasarruf fazlası olan ülkelere sermaye akışının sağlanması umulmaktadır (Yentürk , 1997: 136). Finansal serbestleşme sayesinde katı kurullarla sınırlandırılmamış uluslararası sermaye hareketlerinin ekonomik kaynakların daha etkili dağılımına, risk çeşitlendirmesi için fırsat dağılımına ve finansal gelişmeye yardımcı olacağı savunulmaktadır (Edison vd. 2002: 1).

Finansal serbestleşmenin teorik temelleri McKinnon ve Shaw’ın yapmış olduğu çalışmalara dayanmaktadır. Teoriye göre, finansal serbestleşme tasarrufların dünya ölçeğindeki dağılımını düzenleyerek ve faiz oranlarını ülkeler arasında eşitlemektedir. Sonuç olarak, finansal baskının kalkması ve finansal derinleşmenin sağlanması etkin kaynak dağılımını sağlamakta ve ekonomik gelişmeyi hızlandırmaktadır (Williamson ve Mahar, 2002: 8).

Neoklasik yaklaşıma göre 1950’li yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkelere uygulanan finansal baskı politikaları, tasarrufların azalmasına ve sermaye kaçışlarına neden olmuştur. Kaynaklar verimliliği düşük yatırımlarda kullanılmıştır. Aynı zamanda tasarruf sahipleri de üretken olmayan alanlara yönelmiştir. Sonuç olarak finansal baskı politikaları, düşük faiz oranı ve tercihli kredilerle ayrıcalıklı bir grup yaratmıştır. Bu grubun dışında kalanlar ise yüksek faizlerin geçerli olduğu gayri resmi piyasalara yönelmektedir. Bu tür sorunların çözümü ise finansal piyasaların doğrudan deregülasyonunda yatmaktadır. Bu sayede, faizlerin artmasıyla, tasarruflar üretken olmayan yatırımlardan bankacılık sistemine yönelecek ve daha verimli yatırımlarda kullanılmasına yardımcı olacaktır. Sonuçta yatırımların artması ekonomik büyümeyi de olumlu bir şekilde etkileyecektir (Özbilen, 2000: 73).

Finansal serbestleşmeyi eleştiren yazarlar, finansal serbestleşmenin doğasında ekonomik dalgalanmaların olduğunu bulunduğunu savunmaktadır. Yazarlara göre, finansal serbestleşme ekonomik büyümeyi engellemektedir. Bu görüş ise McKinnon-Shaw çalışmasının tam karşısında yer almaktadır (Jha 2003: 388). McKinnon ve Shaw’ın finansal serbestleşme politikalarının, ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki yaptığı görüşü karşısında, yer alan bu görüş, yeterli finansal düzenlemeye sahip olmayan gelişmekte olan ülkelere kontrolsüz finansal serbestleşme politikalarının ekonomiyi daha kırılgan hale getirdiğini savunmaktadır. Bu görüşe göre uluslararası sermaye, sermaye piyasaları serbestleşen gelişmekte olan ülkelere daha yüksek gelir elde edebilme şansına sahip olduğundan bu ülkelere daha fazla yatırım yapmaya yönelmektedir. Bu sayede finansal serbestleşme politikaları gelişmekte olan ülkelere kısa vadeli sermaye akımlarının artmasına neden olmaktadır. Kısa vadeli yabancı sermaye hareketlerinde meydana gelen



artış, gelişmekte olan ülkelerin finansal yapısını daha kırılgan hale getirmektedir. Özellikle finansal yapısı sağlam temellerde olmayan gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen ekonomik istikrarsızlıklarda büyük miktarda fon çıkışının meydana gelmesi bu ülkelerdeki finansal krizlere zemin hazırlamaktadır (Korkmaz vd. 2010: 2822).

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE 1980 ÖNCESİ DÖNEMDE FİNANSAL SERBESTLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş yıllarında yabancı sermayeye karşı ihtiyatlı bir tutum sergilemiştir. 1923’de İzmir’de yapılan İktisat Kongresi’nde yabancı sermayeden uzak kalınmayacağı belirtilmesine rağmen, gelecek olan sermayenin Türk sermayesinin yetersiz kaldığı alanlar için kullanılması gereğine dikkat çekilmiştir (Uludağ ve Arıcan, 2003: 293-294).

1924’de yabancı sermaye denetiminde 7 demiryolu ortaklığı, 6 maden çıkartma yetkisi, 23 banka, 12 sanayi girişimi, 35 ticaretle uğraşan ortaklık ve 11 belediyelere hizmet veren ortaklık olduğu tahmin edilmektedir. Cumhuriyet’in ilk 10 yılında ülkeye giren sermayenin Osmanlı Dönemi’nden farklı olarak, tek başlarına değil Türk vatandaşlarıyla ortaklık kurarak gerçekleştiği görülmektedir. 1920-1930 döneminde 201 Türk anonim şirketten 66’sında yabancı sermayenin yer aldığı görülmektedir. Yabancı sermayeli ortaklıklar sanayi, dokuma, gıda, çimento, enerji (elektrik ve hava gazı) sektörlerinde yoğunlaşmaktadır (Kepenek ve Yentürk, 2005: 41).

1929’da Dünya Ekonomik Buhranı’nın da etkisiyle ülkeler daha korumacı iktisat politikalarına yönelmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de 1929’da 1447 Sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu ile dövizin kontrol altına alınması ve 1930’da 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ile yabancı sermaye hareketlerinin denetlenmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır (Uludağ ve Arıcan, 2003: 294). Yabancı özel sermayenin ülkeye girişini kolaylaştıran ilk uygulama 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kanun yabancı sermayenin döviz olarak getirilmesi tarım, ulaştırma, sanayi ve turizm gibi alanlara yatırılmasını öngörmüştür (Kepenek ve Yentürk, 2005: 100). 1947’de çıkarılan 13 Sayılı Kararname ile yabancıların ülkemizdeki yatırımlarını dışarıya transfer edebilmelerine olanak sağlanmıştır. 1 Mart 1950 tarih ve 5583 Sayılı Kanun’un birinci maddesinde yurdun kalkınması için faydalı görülen faaliyet kollarında çalışacak özel sektörün 300 milyon TL’yi aşmayacak şekilde dış ülkelere yapacağı uzun vadeli borçlanmalara Maliye Bakanlığı kefalet etmeye yetkili kılınmıştır. Yaklaşık bir yıl sonra ise 1 Ağustos 1951 tarih ve 5821 Sayılı Kanun çıkarılmıştır. 5821 Sayılı Kanun toplamda 12 maddeyi kapsamaktadır. 5821 Sayılı Kanuna göre, kanunda sayılan iş kollarında sermayeye verilecek izin için TCMB Genel Müdürü başkanlığında bir komite yetkili kılınmıştır. Aynı zamanda bu komitenin kararı Bakanlar Kurulu’nda onaylanmaktadır (Uludağ ve Arıcan, 2003: 294-295). 1951’de ticari banka faizleri %12’den %8.5’e indirilmiştir. Ancak sağlanan kredi genişlemesi üretim kesiminde değil, başta ticaret olmak üzere, ulaştırma ve konut gibi hizmet sektörlerinde kullanılmıştır. 1955’de banka kredilerinin %2.73’ü sanayi kesiminde kullanılırken 1960’da bu oran %2.31’e gerilemiştir (Kepenek ve Yentürk, 2005: 97).

1951’de çıkarılan Kanun’da istenilen düzeyde yabancı sermaye çekilememesi sonucunda 18 Ocak 1954 tarih 6224 Sayılı Kanun çıkarılmıştır. 6224 Sayılı Kanun 5583 ve 5821 Sayılı Kanunlar’ın getirdiği yabancı sermaye kapsamına giren değerleri daha da genişletmiştir. 6224 Sayılı Kanun’la kar transferindeki kısıtlamalar kaldırılmış, döviz ile makine-teçhizat şeklinde gelen yabancı sermayeye, lisans, patent, marka gibi fikri haklar da eklemiştir (Uludağ ve Arıcan, 2003: 294-295). ABD uzmanlarına hazırlatılan 6224 Sayılı Kanuna göre yabancı özel sermaye, yerli özel sermayeye açık tüm sektörlere girebilme olanağına kavuşmuştur. 18 Mart 1954 tarih ve 6326 Sayılı Petrol Kanunu’yla da ülkede petrol bulunması ve çıkarılmasında yabancı sermaye ve teknolojisinden yararlanılmasına olanak sağlanmıştır. 1950-1960 döneminde gelen yabancı sermayenin önemli bir bölümü sanayi kesimine yatırılmıştır. Bu dönemde Türkiye’ye gelen yabancı sermayenin yüksek oranda ABD kaynaklı olduğu görülmektedir (Kepenek ve Yentürk, 2005: 103).

1963’de Türk Parası Koruma Hakkındaki 17 Sayılı Karar ile her türlü döviz tahsis ve transfer işlemlerinin yapılmasında TCMB yetkili kılınmıştır. 17 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ’de 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu’ndan faydalanabilecek ana yabancı sermaye grupları, yabancı para şeklindeki nakit sermaye ve makine-teçhizat, alet vb. olarak sıralanmıştır. Ayrıca yabancı sermayeye ilişkin işlemler Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bünyesinde kurulan Yabancı Sermaye Dairesi’ne bırakılmıştır (Uludağ ve Arıcan, 2003: 296).



1963’de uygulanmaya başlanılan I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) kredi kuruluşlarının ve sermaye piyasasının geliştirmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda tasarrufların teşviki sayesinde sermaye piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak gerekli organizasyonların kurulması amaçlanmıştır. Türkiye’de sermaye piyasasını geliştirmek için alınacak tedbirlerle daha önce önemli ölçüde gayrimenkul piyasasına yönelen fonların ve özellikle küçük tasarrufların sanayi alanına yöneltilmesi amaçlanmıştır (DPT, 1963: 113-121). II. BYKP özel yabancı sermayenin ek döviz, teknoloji ve tasarruf kaynağı olarak önemli olduğu vurgulanmıştır (DPT, 1968: 119).

6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu’na göre fiilen gelen özel yabancı sermayenin, izin verilen yabancı özel sermayeden daha düşük seviyede olduğu görülmektedir.

III. BYKP’de 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu’na göre yatırım izni verilirken dikkat edilecek yabancı sermaye politikasının temelleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (DPT, 1973: 895):

- Yabancı sermayenin yurt içinden sağlanamayan bir teknolojiyi getirmesi esas olacaktır. Üretimin çoğunlukla ihracata dönük projelerde bu şart esnek olarak uygulanacaktır,
- Kurulacak kapasitelerde uluslararası rekabete uygun olma şartı aranacaktır,
- İzin verilirken tanımlanan firma faaliyet alanı çok geniş bir alanı kapsamayacaktır,
- Yatırım izinleri belli sürelerle bağlanacaktır,
- Yabancı sermayeye izin verilirken yabancı sermayenin monopol yaratmasına izin verilmeyecektir,
- İlaç sanayinde yabancı sermayeye sadece ilaç aktif maddeleri imali ile ilgili kimya sanayi için ve yerli gelişmelere engel olmayacak şekilde izin verilecektir,
- Turizm alanında tamamlanmış tesislerin yabancı sermayeye satışına izin verilmeyecek, sadece fiziksel planların yapıldığı bölgelerde kitle ve dış turizme yönelik olarak yabancı sermaye yatırımlarına izin verilecektir,
- Firmalarda çalıştırılacak yabancı personel, makul bir sürede bilgisini Türk personele aktaracak bilgi kaynağı olarak düşünülecek, firmanın işlerini sürekli yürütecek personel olarak istihdam edilmeyecektir.

230

Türkiye ekonomisinin 1970’in ikinci yarısından itibaren önemli ölçüde bozulduğu görülmektedir. Şahin, bu bozulmanın temel nedeni olarak uygulanan ithal ikameci sanayi politikasının olduğunu savunmaktadır (Şahin, 2009: 178-179). Türkiye 1980’de önemli ekonomi politikası değişiklikleri uygulamıştır. Uygulanan yeni politikalar ilk aşamada reel sektöre ve ticari serbestleşmeye yönelik olmakla beraber finansal serbestleşme yönünde de çeşitli adımların atıldığı görülmektedir.

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE 1980-1989 DÖNEMİ FİNANSAL SERBESTLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Gelişmekte olan ülkeler 1980’lerin başında karşılaştığı ödeme güçlüklerini ortadan kaldırmak için doğrudan yabancı yatırımları ve portföy yatırımlarını teşvik edici politikalar uygulamıştır (İnandım, 2005: 9). Türkiye’de de finansal sistemde serbestleşme ilk olarak 1980’de vadeli mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakılması ile başlamıştır (Boratav, 2006: 151; Mıhçı, 2000: 85). 24 Ocak 1980 ekonomik programı ekonomik büyümeyi dış kaynak sağlamanın bir türevi olarak görmektedir. Dolayısıyla da bu programda yabancı özel sermaye yatırımlarına önem verilmektedir. Programla yabancı özel sermayeyi özendirme yönelik çeşitli adımlar atılmıştır. Yabancı sermayeyi özendirmek amacıyla çıkarılan Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi ile yabancı sermaye önündeki bürokratik işlemlerin azaltılması amaçlanmıştır. Yabancı sermaye ile ilgili olarak önceleri çeşitli bakanlıklar ve DPT tarafından yürütülen işlemler Başbakanlık’a bağlı olan Yabancı Sermaye Dairesi’ne bırakılmıştır. Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi ile yabancı sermaye yatırımının sonucunda elde edilecek üretimin belirli bir oranının ihracat yapılması koşulu getirilmiştir. Bu oran gıda sanayinde %30, dokuma da %50, orman ürünlerinde %60, otobüste %40, kamyonlarda %25 ve madeni eşyada %30’dur. Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi uluslararası kuruluşların yatırımlarında alt sınır 2 milyon ABD Doları ve üst sınır 50 Milyon ABD Doları kısıtlaması getirirken belirli oranda ihracat koşulunun aranmayacağını belirtmektedir. Kararda ayrıca petrol üreten Arap ülkeleri için Ortadoğu ülkelerine ihracat potansiyeli taşıyan yatırımlarda yatırım miktarı ve ihracat oranları ile ilgili olan sınırlamaların geçerli olmayacağı belirtilmektedir. Buna ek olarak belirli özelliklerdeki turizm yatırımları için yukarıda sayılan şartların geçerli olmadığı belirtilmektedir. Gerek 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası gerekse Çerçeve Kararnamesi doğrultusunda yabancı sermayenin yurtiçine girişi kolaylaştırılmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2005: 205-206).

Türkiye’de sermaye piyasasının düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik 1981’de Sermaye Piyasası Kanunu



çıkarılmıştır. Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine tabi olarak 1982’de Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) oluşturulmuştur (TCMB, 2002: 13).

1980’den önce Türkiye’nin finansal sisteminin temel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Özer, 2003: 4):

- Mevduat ve borç verme faiz oranları üzerinde doğrudan denetim ve yüksek ve değişken enflasyon sonucunda negatif reel faiz oranları,
- Yüksek likidite ve rezerv oranları tutma zorunluluğu ve bankacılık işlemlerinde yüksek maliyet,
- Finansal kazançlara yüksek vergi yükü,
- Şirketlerin öz kaynaklarından yararlanmak yerine banka kredilerine bağımlı olması,
- Sermaye piyasasının kurumsallaşamaması,
- Yabancı veya yeni ulusal bankaların sermaye piyasasına girişi önünde engeller olması,
- Kamu sektörü açıklarının parasallaşma yolu ile finanse edilmesi,
- Bankalar ve finansal olmayan şirketler arasında sıkı ilişkilerin olması,
- Döviz işlemlerinde yüksek kısıtlamaların olması.

1980’den önce uygulanan içe dönük, katı kurallara bağlı ve parasal kontrollerin hakim olduğu sistemden, 1980’den itibaren dışa dönük, piyasa merkezli yaklaşımın hakim olduğu açık bir ekonomik sisteme geçilmiştir (TCMB, 2002: 11). Bu kapsamda 1980’den önce yoğun bir biçimde uygulanan finansal kısıtlamalar 1980’den sonra gevşetilmeye başlanmıştır (Kopits, 1987: 2). 24 Ocak Programı’nın bir parçası olarak başlatılan finansal serbestleşme politikalarıyla birlikte mevduat ve kredi faizleri serbest bırakılmıştır. Bu sayede artan rekabet ve reel faiz yoluyla yurtiçi tasarrufların artırılması amaçlanmıştır (Eroğlu, 2002: 37). Reel faiz oranları 1981’de pozitif düzeye çıkmıştır. Faiz oranlarının serbest bırakılması ile 1981 ve 1982’de tasarruflar önemli ölçüde bankacılık sistemine yönelmiştir (Parasız, 1998: 212).

231

1982’nin sonunda ticari bankalara döviz bulundurma yetkisi verilmiştir. Buradaki amaç yurtdışından ve paralel piyasalardan bankacılık sistemine döviz transferini arttırmak ve sermaye kaçışını engellemektir. Daha sonra döviz kuru rejiminin 7 Temmuz 1984 tarih ve 30 Sayılı Kararname ile bir miktar daha serbestleştiği görülmektedir. Sözü edilen kararname serbestçe belirlenen bir kur rejimini oluşturulmasına yönelik aşağıdaki temel düzenlemeleri getirmiştir (TCMB, 2002: 11-12):

- TL cinsinden banknot, metal para ve diğer ödeme araçlarının ithal edilmesi üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmış, ihracı ise hükümet iznine bağlı olmuştur,
- Türkiye’de ikamet edenlerin yabancı para birimi bulundurmaları, döviz hesabı açtırmaları ve dövizle ödeme yapmalarına izin verilmiştir,
- Merkez Bankası, külçe altın ithal ve ihracı için yetkilendirilmiştir. Diğer bankalara ise yurtiçi pazarda külçe altın satışına izin verilmiştir,
- Bankaların yurtdışında döviz bulundurmalarına ve döviz cinsinden işlem yapmalarına izin verilmiştir,
- Her türlü menkul kıymetin ithal ve ihracına izin verilmiştir,
- Yabancıların döviz bozdurmaları ve tüm transferleri bir banka aracılığıyla yapmaları koşuluyla gayrimenkul almalarına izin verilmiştir,
- Yabancıların döviz cinsinden gerekli sermayeyi getirerek yatırım yapmalarına, ticari faaliyette bulunmalarına, hisse satın almalarına, temsilcilikler ve şubeler açmalarına izin verilmiştir,
- 29 Haziran 1985’de, bankaların ticari, ticari olmayan ve bankalar arası işlemleri için kendi kurlarını belirlemesine izin verilmiştir.

Özellikle küçük bankalar ve bankerlerin başlattığı faiz yarışı 1982’de ekonomik bir krize neden olmuştur (Boratav, 2006: 151). Küçük bankerlerin iflasıyla başlayan ekonomik kriz dalgalar halinde yayılarak bazı küçük bankaların iflasına kadar genişlemiştir. İflas eden finans kuruluşlarının yükleri kamu bankalarına devredilmiştir (Köne, 2003: 238). Bu durum karşısında 1983’de faiz oranlarının Merkez Bankası kontrolünde, büyük bankaların belirlemesi kararlaştırılmıştır. 1985’de çıkarılan Bankalar Kanunu’nda mevduat ve kredi faizlerinin Bakanlar Kurulu’na belirlenmesi kabul edilmiştir (Sönmez, 1992: 28-29).



Aralık 1983’de çıkarılan Türk Parasının Kıymetini koruma hakkındaki kanuna ilişkin 28 Sayılı Karar ve bu karar kapsamında Temmuz 1984’de alınan yeni kararlar ile ülkede döviz tutma ve kullanma ile ilgili kısıtlamalar kaldırılmıştır. Ayrıca bankalara Merkez Bankası tarafından belirlenen günlük kurun alt ve üst sınırlarında kalmak koşuluyla kendi belirledikleri kurlar üzerinden döviz işlemleri yapma olanağı sağlanmıştır (Sönmez, 2003: 215). Döviz rejiminin serbestleştirilmesine yönelik 28 Sayılı Karar 29 Aralık 1983’de yürürlüğe konulmuştur. Bu kararlar birlikte daha önce kullanılan TCMB’nin tüm kurların günlük alım satım kurlarını belirlemesi uygulaması terk edilerek esas kur uygulamasına geçilmiştir. 28 Sayılı karar 7 Temmuz 1984’de uygulamadan kaldırılmıştır. Daha fazla serbestlik ve kolaylık getirilmesine yönelik olarak 30 sayılı karar yürürlüğe konmuştur (Kazgan, 2009: 164).

Tablo 1: Türkiye Ekonomisi İçin Seçilmiş Bazı Göstergeler, 1984-1988.

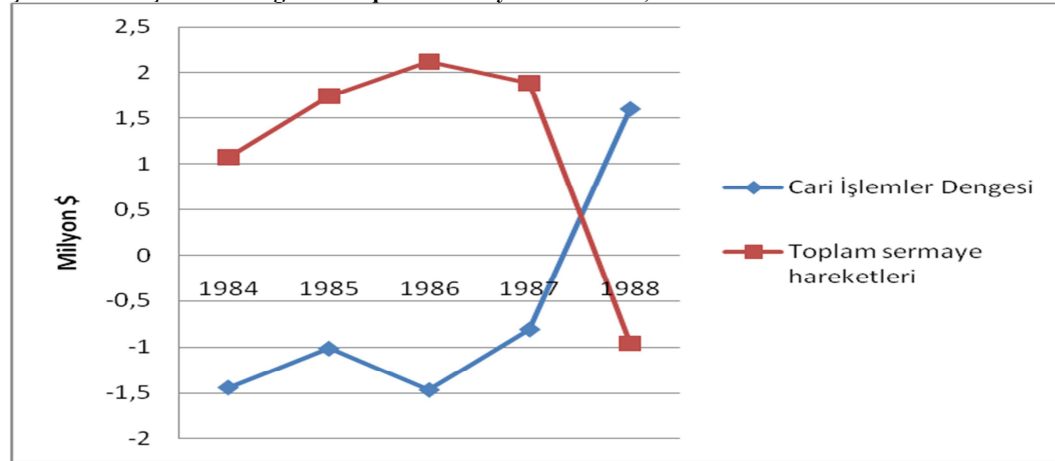
Yıllar	Mevduat Oranları	FaizCari Dengesi (Milyon ABD Doları)	İşlemler Toplam Hareketi (Milyon ABD Doları) ¹	Sermaye TCMB (Milyon Doları)	Döviz ABDGSYH*
1984	45	-1.439	1.075	3.482	61181164
1985	55	-1.013	1.741	3.279	63776134
1986	48	-1.465	2.124	4.347	68248101
1987	52	-0.806	1.891	5.212	74721925
1988	84	1.596	-0.958	6.428	76206292

Kaynak: TCMB EVDS ve DPT verilerinden derlenmiştir. * Milyon TL.

Tabloda 1984-1988 döneminde TCMB’nin döviz rezervlerinin 1985 yılı hariç sürekli arttığı, 1988’de ise cari işlemler dengesinin pozitif değer aldığı görülmektedir. 1984-1988 döneminde faiz oranlarında sürekli dalgalanma olduğu görülmektedir. 1984’de %45 olan faiz oranı 1988’de %84’e kadar yükselmiştir. Sözü edilen dönemin genel seyrinin tersi 1988’de cari işlemler dengesi pozitif değer olarak 1.596 milyon ABD doları olmuştur.

232

Şekil 1: Cari İşlemler Dengesi ve Toplam Sermaye Hareketleri, 1984-1988.



Kaynak: Tablo 1’deki veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Yükselen enflasyonu denetim altına alabilmek ve döviz spekülasyonunu önlemek amacıyla yönelik 4 Şubat 1988’de yeni ekonomik istikrar önlemleri alınmıştır (Uludağ ve Arıcan, 2003: 54). Söz konusu önlemleri ana hatlarıyla şu şekilde sıralamak mümkündür (Kazgan, 2009: 146-147):

¹Toplam sermaye hareketi doğrudan yatırımlar, portföy hesabı, diğer yatırımlar-varlıklar, diğer yatırımlar-yükümlülükler hesaplarının toplamından oluşmaktadır.



- Ticari bankaların mevduat munzam karşılıkları ve mevduat faiz oranları yükseltilmiştir,
- Döviz kazancı ve ihracatı artırıcı çeşitli önlemler alınmıştır,
- Dolaylı vergilerin arttırılmasıyla iç talebin kısılması amaçlanmıştır.

1980’li yılların sonunda yaşanan ekonomik olumsuzluklarda bir yandan 1980’li yılların başında tarımsal ürünleri destekleme ve sübvansiyonların azaltılması politikasının terk edilmesi ve popülist ekonomi politikaları diğer yandan mali disiplin sağlanmadan ve enflasyonu kontrol altına alınmadan sermaye piyasalarında sağlanan serbestleşme etkili olmuştur (Akyüz ve Boratav, 2003: 1549-1551).

TÜRKİYE’DE 1989 KARARLARI VE FİNANSAL SERBESTLEŞME

Türkiye’de 1980’den sonra uygulanan ekonomik reform sürecinin 1988’e gelindiğinde hızını kaybettiği görülmektedir. 1988’den itibaren ekonomik reformlar reel üretim kesimine yönelik değil, finans sektörüne yönelik politika değişiklikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu politika değişikliklerinin en önemlisi kuşkusuz 1989’da çıkarılan 32 Sayılı Kararname’dir. Bu kararname ile birlikte Türkiye ekonomisi küreselleşme sürecinde önemli bir adım atarak daha dışa açık bir ekonomi özelliği kazanmıştır (Yeldan, 2005: 39-40).

11 Ağustos 1989 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 32 Sayılı Kararname ile sermaye hareketleri serbestleştirilmiştir. 32 Sayılı kararname ile getirilen temel düzenlemeler şu şekildedir (TCMB, 2002: 16-17):

- Türkiye’de yerleşik kişiler, bankalar ve özel finans kurumlarından hiçbir sınırlama olmaksızın döviz alabilirler ve döviz bulundurmak için herhangi bir kısıtlamaya tabi değildirler,
- Türkiye’de yerleşik kişiler, Türkiye’de yerleşik olmayan kişilere verdikleri her türlü hizmet karşılığında aldıkları dövizî ülke içine getirebilirler,
- Yurt dışında yerleşik kişilerin İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda (İMKB) kote edilmiş ve SPK izniyle çıkarılmış her türlü menkul kıymeti almaları ve satmaları serbesttir,
- Türkiye’de yerleşik kişilerin bankalar ve özel finans kurumları aracılığıyla, yabancı borsalarda kota edilmiş menkul kıymetleri; TCMB tarafından alım satımı yapılan yabancı para birimleri cinsinden hazine bonusu ve devlet tahvillerini satın almaları ve satmaları ve bu kıymetlerin alış bedellerini yurt dışına transfer etmeleri serbesttir,
- Türkiye’de yerleşik kişilerin, yurtdışında menkul kıymet çıkarmaları, piyasaya sürmeleri ve satmaları serbesttir. Türkiye’de yerleşik kişilerin yurt dışından menkul kıymet getirmeleri ve yanlarında yurtdışına çıkarmaları serbesttir,
- Yabancı sermayenin satışından ya da transferinden doğan gelirler bankalar ya da özel finans kurumları aracılığıyla ülke dışına transfer edilebilir,
- Yurt dışından döviz kredisi almak serbesttir,
- Türkiye’de yerleşik olmayan kişilerin TL hesap açtırmaları ve bu hesaplara ilişkin anapara ve faizleri TL ya da döviz olarak transfer etmeleri serbesttir,
- Gayrimenkul satışları üzerindeki yasak kaldırılmıştır ve gayrimenkul satışından elde edilen gelirin transfer edilmesi serbesttir,
- Türkiye’de yerleşik olmayan kişilerin döviz almaları, transfer ettirmeleri ve yurt dışına TL göndermeleri serbesttir,
- Bankalar ve özel finans kurumları ithalat, ihracat ve görünmez transferler dışında 500.000 ABD doları ya da eşdeğeri döviz tutarını aşan transferleri bildirmekle yükümlüdürler,
- Türkiye’de yerleşik kişilerin yurt dışında temsilcilik ve irtibat büroları vb. açmaları serbesttir.

Finansal serbestleşme politikalarının arkasındaki itici güç, tasarrufları arttırarak ekonomik etkinliği geliştirmek ve sonuç olarak ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. Ancak kısa dönem sermaye hareketleri finansal kırılganlığı arttırmakta ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlere neden olmaktadır (Balkan ve Yeldan, 2002: 39). Spekülatif sermaye girişi sayesinde ulusal para, döviz karşısında değer kazanmakta bu durum ihracatı olumsuz etkilerken ithalatı arttırmaktadır (Yentürk, 2005: 164).

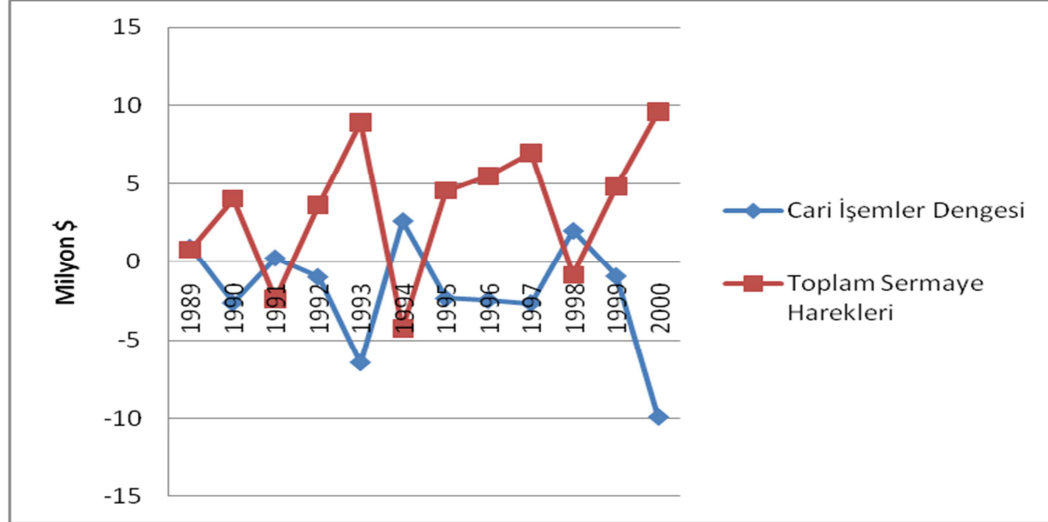


Tablo 2: Türkiye Ekonomisi İçin Seçilmiş Göstergeler, 1989-2000.

Yıllar	Mevduat Oranları	Faiz Cari Dengesi (Milyon ABD Doları)	İşlemler Toplam (Milyon ABD Doları)	Sermaye TCMB (Milyon Doları)	Döviz ABD GSYH*
1989	59	938	780	9.283	76498311
1990	59	-2.625	4.037	11.387	83578464
1991	73	250	-2.397	12.250	84352830
1992	74	-974	3.648	15.252	89400745
1993	75	-6.433	8.903	17.761	96590370
1994	96	2.631	-4.257	16.514	91320722
1995	92	-2.339	4.565	23.317	97887800
1996	94	-2.437	5.483	24.966	104745149
1997	97	-2.638	6.969	27.138	112631203
1998	96	2.000	-840	29.499	70203147
1999	47	-925	4.829	33.751	67840570
2000	46	-9.920	9.584	34.159	72436399

Kaynak: TÜİK (2010), **İstatistik Göstergeler 1923-2009**, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Yayını, s. 676; TCMB EVDS ve DPT verilerinden derlenmiştir. * Milyon TL. Not: 1989-1997 yılları GSYH 1987, 1998-2000 yılları 1998 sabit fiyatlarıyla hesaplanmıştır.

Şekil 2: Cari İşlemler Dengesi ve Toplam Sermaye Hareketleri, 1989-2000.



Kaynak: Tablo 2'deki veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Dış finansal serbestleşme sonucunda Türkiye'ye gelen sıcak para faiz oranlarını yükseltici ve TL'nin değerini artıran bir süreci başlatmıştır. Yüksek faiz oranı ve aşırı değerli TL ülke içerisine sıcak para girişini de hızlandırmıştır. Bu süreç içinde Türkiye'ye yatırıma dönüşmeyen, yüksek getiri elde edip kısa sürede yurtdışına çıkan spekülasyon bir sermaye akımı başlamıştır (Kepenek ve Yentürk, 2005: 516).

1989'da finansal serbestleşme ile bankaların kamu sektörünü fonlamaya başladıkları yeni bir dönem de başlamıştır. Bankacılık sistemi yüksek faiz ve aşırı değerli TL ile, uluslararası arbitraja dayalı kısa vadeli finansmandan kazanç elde etmeye yönelik hareket ederek reel sektöre kaynak sağlama işlevini ikinci plana atmıştır (Altay, 2003: 51). Boratav'a göre 32 sayılı Kararla başlayan sıcak para dönemi, yatırım oranlarının bir miktar aşınması da göz önüne alındığında tüketim harcamalarında artışa neden olmuştur. Tüketimde meydana gelen artışı tetikleyen faktörleri 1988-



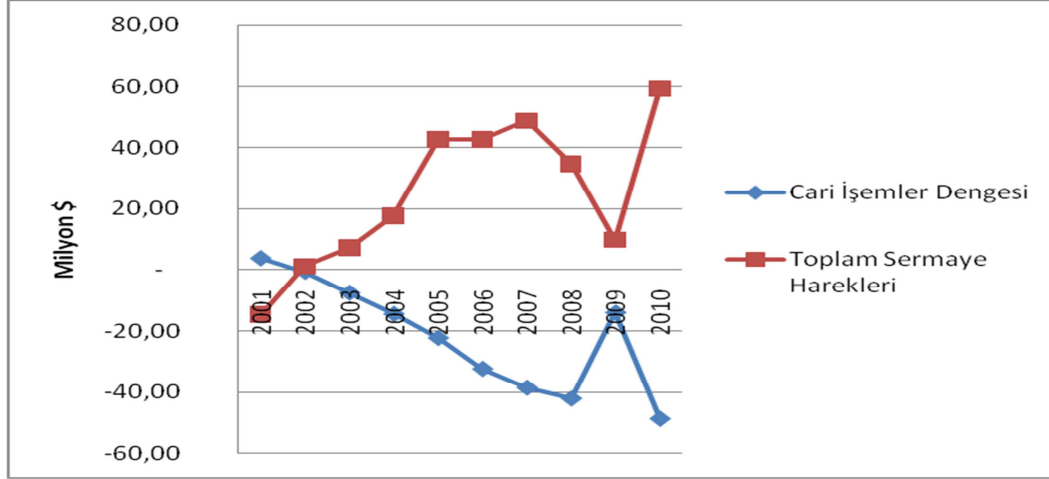
1993 döneminde meydana gelen ücret-maaş artışları, ucuzlayan ithalat, tüketim harcamalarının tüketici kredileriyle desteklenmesi olarak sıralamak mümkündür (Boratav, 2000: 154).

Tablo 3: Türkiye Ekonomisi İçin Seçilmiş Göstergeler, 2001-2010.

Yıllar	Mevduat Oranları	Faiz Cari Dengesi (Milyon ABD Doları)	İşlemler Toplam Hareketi (Milyon ABD Doları)	Sermaye TCMB (Milyon Doları)	Döviz ABDGSYH*
2001	63	3.760	-14557	30192	68309352
2002	48	-626	1172	38051	72519831
2003	29	-7515	7192	44957	76338193
2004	22	-14431	17702	53785	83485591
2005	20	-22198	42660	68744	90499731
2006	24	-32249	42689	90824	96738320
2007	21	-38434	48700	108258	101254625
2008	26	-41959	34558	114611	101921730
2009	16	-13991	9756	109212	97143611
2010	13	-48557	59221	106079	105680142

Kaynak: TÜİK (2010), *İstatistik Göstergeler 1923-2009*, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Yayını, s. 676; TCMB EVDS ve DPT verilerinden derlenmiştir. * Milyon TL. Not: GSYH 1998 sabit fiyatlarıyla hesaplanmıştır.

Şekil 3: Cari İşlemler Dengesi ve Toplam Yabancı Sermaye Hareketleri, 2001-2010.



Kaynak: Tablo 3'deki veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablodaki veriler ışığında 2006 ve 2008 yılları dışında faiz oranlarının sürekli azaldığı görülmektedir. Bu dönemde TCMB döviz rezervlerinin 2008'e kadar arttığı görülmektedir. TCMB'nın döviz rezervlerinin ve GSYH'nın 2009 ve 2010 da azaldığı görülmektedir.

SONUÇ

Türkiye ekonomisi 1980'den önce farklı ekonomi politikalarına yer verilmesine karşın, genel olarak kapalı bir ekonomi görünümü sergilemektedir. Türkiye ekonomisinde 1980'de köklü politika değişiklikleri yapılmıştır. 24 Ocak Kararlarıyla başlayan ekonomi politikası değişiklikleriyle ilk olarak ticari serbestleşme ve reel üretimin artırılması amaçlanmıştır. Uygulanan finansal serbestleşme politikaları ise ticari serbestleşmeyi destekler nitelikte olmuştur. Bu kapsamda 1980 öncesi dönemde uygulanan sıkı finansal sınırlamaların, 1980'den itibaren çeşitli düzenlemelerle gevşetildiği görülmektedir. Ancak Türkiye ekonomisinde finansal serbestleşme 1989'da, Türkiye'de yerleşik



olmayanlara da yerleşik olanların finansal haklarını tanıyan 32 Sayılı Kararname ile başlamıştır.

Finansal serbestleşmenin temelinde tasarrufların teşvik edilerek ekonomik büyümenin sağlanması düşüncesi bulunmaktadır. Ancak finansal serbestleşme kısa dönem sermaye hareketliliğini arttırabilmekte bu durum da finansal krizlere neden olmaktadır. Spekülatif sermaye girişi sayesinde ulusal para değer kazanmakta, sonuç olarak ihracat olumsuz etkilenirken, ithalat artmaktadır. Dış finansal serbestleşme sonucunda Türkiye'ye gelen sıcak para faiz oranlarını yükseltici ve TL'nin değerini arttırıcı bir süreç başlatmıştır. Değerlenen TL ve yüksek faizler Türkiye'ye sıcak para girişini de hızlandırmıştır.

Finansal serbestleşme teorisinin temelinde, finansal serbestleşme ile tasarrufların artacağı, artan tasarrufların daha verimli alanlarda kullanılacağı, yatırımların artarak ekonomik büyümenin destekleneceği görüşü bulunmaktadır. Finansal serbestleşmenin tarihsel süreci incelendiğinde gelişmiş ülkelerde genel hatlarıyla başarıya ulaşan finansal serbestleşmenin Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için benzer sonuçlar oluşturmadığı görülmektedir. Finansal serbestleşme sonucunda Türkiye'ye yönelik spekülatif sermaye hareketleri artmış, bu artış ekonomik kırılganlığı da arttırmıştır. Türkiye'nin finans sisteminin alt yapısını güçlendirerek, finansal derinliğin sağlanmasına yönelik politikalar uygulaması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin önemli bir bölümünün spekülatif sermaye olduğu görülmektedir. Yabancı sermaye yatırımlarının spekülatif olmaktan ziyade, doğrudan yabancı yatırımlar yönünde oluşmasını sağlayacak ekonomi politikaları önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y. ve Boratav, K. (2003), "The Making of the Turkish Financial Crisis", *World Development*, Vol. 31, Issue 9, pp. 1549-1566.
- Altay, N. O. (2003), "Türk Ekonomisindeki İstikrarsızlığın Bankacılık Sektörüne Etkileri", *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 14, Sayı 48, ss. 45-58.
- Balkan, E. ve Yeldan E. (2002), "Peripheral Development Under Financial Liberalization: The Turkish Experience", *The Ravages of Neo-Liberalism*, Ed. Neşecan Balkan, Sungur Savran, Nova Science Publishers, Inc., pp. 39-54.
- Boratav, K. (2006), *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005*, 10. Baskı, Ankara, İmge Kitapevi.
- Boratav, K. (2000), *Yeni Dünya Düzeni Nereye*, Ankara, İmge Kitapevi.
- Binay, Ş. ve Kunter K. (1998), *Türkiye'de Mali Serbestleşme Çabalarında Merkez Bankasının Rolü 1980-1997*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği No: 9803.
- Devlet Planlama Teşkilatı-DPT (1973), *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı-DPT (1968), *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı-DPT, (1963), *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Duman, K. (2004), "Finansal Krizlere Karşı Politika Tercihleri", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 8, ss. 38-61.
- Edison, J. H. ve Klein, W. M. ve Ricci, L. ve Sloek, T. (2002) "Capital Account Liberalization and Economic Performance: Survey and Synthesis", National Bureau of Economic Research, *Working Paper 9100*, 2002, pp. 1-39
- Eroğlu, N. (2002), "Finansal Küreselleşme: Devletin Düzenleyici Rolü Üzerine Etkileri", *Küreselleşme İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtıllıklar*, Ed. Alkan Soyak, İstanbul, Om Yayınevi, ss. 13-50.
- Eser, K. (1993), "Mali Baskı Altındaki Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Finansal Liberalizasyon Politikalarının Etkinliği", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt 4, Sayı: 10, ss. 83-100.
- Galindo, A. ve Micco A. ve Ordóñez G. (2002), "Financial Liberalization and Growth: Empirical Evidence", *Inter-American Development Bank*, pp. 1-35.
- İnandım, Ş. (2005), "Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri İle Reel Döviz Kuru Etkileşimi: Türkiye Örneği", *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*, Ankara.
- Jha, R. (2003), *Macroeconomics For Developing Countries*, 2nd Edition, Routledge Taylor&Francis Group.
- Kaminsky, G. L. ve Schmukler, L. S. (2003), "Short-Run Pain, Long-Run Gain: The Effects of Financial Liberalization", *IMF Working Paper WP/03/34*, pp. 1-60.
- Kazgan, G. (2009), *Tazimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kepenek, Y. ve Yentürk N. (2005), *Türkiye Ekonomisi*, 17. Basım, İstanbul, Remzi Kitapevi.



- Kopits, G. (1987), *Structural Reform, Stabilization, and Growth in Turkey*, Occasional Paper 52, International Monetary Fund.
- Köne, A. Ç. (2003), “Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması: Türk Özel Bankacılık Sektörü Örneği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 233-246.
- Korkmaz, T. ve Çevik, E. İ. ve Birkan, E.(2010), “Finansal Dış Açıklığın Ekonomik Büyüme ve Finansal Krizler Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, *Journal of Yaşar University*, Vol. 5, No. 17 ss. 2821-2831.
- Mihçı, S. (2000), “Finansal serbestleşme Sonrası Türkiye Ekonomisi”, *Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, ss. 83-107.
- Neely, J. C. (1999), “An Introduction to Capital Controls”, *Federal Reserve Bank of ST. Louis Review*, pp. 13-30.
- Özbilen, Ş. (2000), “Finansal Deregülasyonun Türkiye Ekonomisine Etkileri”, *Finans Dünyası*, Sayı: 131, ss. 72-76.
- Özer, M. (2003), “Financial Liberalization in Turkey During the Period 1980-2000”, *Journal of Economic Cooperation*, Vol. 24, No. 2, 2003, pp. 1-36.
- Parasız, İ. (1998), *Türkiye Ekonomisi 1923'ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları*, Bursa, Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Prasad, S. E. ve Rogoff, K. ve Wei, S.J. ve Köse, M. A. (2003), “Effects of Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence”, *Occasional Paper 220*, International Monetary Fund.
- Seyidoğlu, H. (2003), “Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 141-156.
- Sönmez, M. (1992), *100 Soruda 1980'lerden 1990'lara Dışa Açılan Türkiye Kapitalizmi*, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Sönmez, S. (2003), “Türkiye’de Finansal Serbestlik: İstikrarsızlık Faktörü Mü? Kalkınmanın İtici Gücü Mü?”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt:14, Sayı:49, ss. 210-224.
- Şahin, H. (2009), *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi- Bu Günkü Durumu*, 10. Baskı, Bursa, Ezgi Kitapevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası-TCMB (2002), *Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri*, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayını.
- Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK (2010), *İstatistik Göstergeler 1923-2009*, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Yayını.
- Uludağ, İ. ve Arıcan E. (2003), *Türkiye Ekonomisi Teori, Politika, Uygulama*, İstanbul, Der Yayınları
- Williamson, J. ve Mahar, M. (2002), *Finansal Liberalizasyon Üzerine Bir İnceleme*, Çev. Güven Delice, Ankara, Liberte Yayınları.
- Yeldan, E. (2005), *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*, 11. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Yentürk, N. (2005), *Körlerin Yürüyüşü Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrası Krizler*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yentürk, N. (1997), “Finansal Serbestlik ve Makroekonomik Dengeler Üzerindeki Etkileri”, *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt 8, Sayı 27, ss. 131-256.

